

Asia: VN/25987/2023

Sosiaali- ja terveysministeriön lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi tartuntatautilaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Työterveyslaitoksen lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle tartuntatautilaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Taustaa

Hallituksen esityksen (HE) yltä tavoitteena on tartuntatautien leviämisen sekä tartuntataudeista ihmisille ja yhteiskunnalle aiheutuvien haittojen ehkäiseminen.

Tartuntatautilain päivityksen tavoitteena on hyödyntää mm. pandemian hoidossa saatuja kokemuksia. Eri viranomaisten keskinäistä työnjakoa selkeytetään ja sovitetaan yhteen, yhteistyötä ja tiedonjakoa parannetaan. Rokottamissääntelyä selkeytetään ja julkisen terveydenhuollon ulkopuolisia toimijoiden käyttö rokotustoimintaan säädetään joustavammaksi. Pandemioiden varalle säädetään tarvittavat toimivaltuudet ja laajennetaan ehkäisevien toimenpiteiden kirjoa. Lain rikkomisesta seuraavasta rikosoikeudellisesta vastuusta säädettäisiin.

Päivitystyössä on hyödynnetty runsaasti ja laajalaisesti maassamme olevaa asiantuntemusta.

Uudistettava säädöskokonaisuus on varsin mittava, lausunrossamme keskitymme pääosin Työterveyslaitoksen asiantuntemukseen kuuluviin osioihin.

Yleisiä kommentteja

Kokonaisuudistus on ollut vaativa hanke, jossa on pitänyt sovittaa yhteen yksittäisen kansalaisen, väestön, elinkeinonharjoittajan, perusoikeuksien ja yhteiskunnan näkökulmaa.

Hallituksen esityksessä käytetään johdonmukaisesti sanaa palveluntuottaja, eikä esimerkiksi työntajatermiä. Termi olisi hyvä määritellä.

Alla esitämme kommentteja pykäläkohtaisesti.

Pykäläkohtaiset kommentit

6 § Valtakunnallinen torjuntatyö

Covid-19-pandemia mullisti SOTE-alan sekä monen viraston ja laitoksen työn. Näin tulee olemaan myös seuraavissa pandemioissa ja muissa terveydenhuollon laajoissa erityistilanteissa. Etenkin pandemian alkuvaiheessa moni toimija jäi median tiedotuksen varaan. Työelämään suunnatussa ennalta ehkäisevässä työssään Työterveyslaitos (TTL) olisi hyötynyt Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselta (THL) saatavista tilannekatsauksista heti, kun osattiin ennakoita tulevaa pandemiaa. Erityisen tärkeätä olisi, jos THL:lla olisi oikeus jakaa koostamistaan tiedoista (26 §) TTL:lle säännöllisesti ammattikohtaisia yhteenvetotietoja.

Valtakunnallisesti voisi olla hyödyllistä koordinoita valmistautumistyötä/ilmoittaa tarpeesta käynnistää tehostettu varautumistyö, jo epäiltäessä/aavistettaessa pandemian alkamisen mahdollisuuden.

23 § Altistuneen ja tartunnan saaneen velvollisuus

Olisi suotavaa, että luonnoksessa säädettäisiin selkeästi yleisvaarallisen tai valvottavan tartuntataudin altistuneen ja tartunnan saaneen velvollisuudeksi ilmoittaa työskentelypaikastaan/olosuhteistaan.

26 § Tiedonsaantioikeus vakavan epidemian torjumiseksi

HE:n mukaan THL:lla olisi oikeus saada tartuntataudin havaitsemiseen, syyn selvittämiseen, tartunnan jäljittämiseen, leviämisen ehkäisemiseksi välttämättömät tiedot. Tähän liittyviä välttämättömiä tietoja ovat myös tartunnan tai altistuksen saaneen henkilön työpaikka- ja työtehtävätiedot, jotka tulisi kirjata myös tartuntatauti-ilmoitukseen. 23 §ä voisi tarkentaa, että ilmoitusvelvollisen olisi ilmoitettava elin- ja työympäristö.

Tärkeä uudistus on, että THL:llä on salassapitosäännösten estämättä ja korvauksetta oikeus saada käyttöönsä tulorekisteristä henkilön ammattiin liittyviä tietoja. Olisi tärkeätä, että tämä olisi epidemian aikana jatkuvaa toimintaa. THL:n tulisi koostaa ammatteihin/työaloihin liittyvää tietoa Lupa- ja valvontavirastolle, sosiaali- ja terveysministeriölle (STM), kuhunkin työalaan liittyvälle ministeriölle sekä TT:lle henkilötietojen vaarantumatta. Tämä mahdollistaisi tehokkaan työpaikkojen ja työterveyshuoltojen ohjauksen, tehokkaiden ehkäisykeinojen suuntaamisen, esim. rokotukset ja lääkitykset, sekä tietoon perustuvat tartuntojen ehkäisytoimet työpaikoilla. Olisi myös suotavaa, että

EU:n alueella laajojen epidemioiden aikana vaihdetaan epidemiologista tietoa työpaikoilla leviävistä tartunnoista.

51 § Työhön liittyvät rokotukset

Pykälä (etenkin perustelumuihistio) selventää hyvin työnantajan vastuulle säädettyä rokotusten järjestämisvastuuta.

52 § Rokotussuoja asiakkaiden ja potilaiden suojaamiseksi

Perustelumuihistiossa selvennetään sitä, että palveluntuottajan velvollisuus ei rajoitu pelkästään työsuhteiseen henkilöstöön, vaan sen on velvollisuus varmistua esim. vuokratyövoiman ja tai ostopalveluna hankitun erillispalvelun henkilöstön rokotesuojasta. Tämä on olennainen selvennys ja tärkeää, että vastuuta korostetaan. Toinen tärkeä linjaus on se, että rokotesuoja koskee kaikkia palveluntuottajan palveluita, myös esim. kotihoitoa.

53 § Rokotus työterveyshuollossa sekä sosiaali- ja terveydenhuollon toiminta- ja palveluyksikössä

Työterveyshuollon ja yksityisen terveydenhuollon on mahdollista osallistua kansallisen rokotosuojelman ja epidemioiden yhteydessä tapahtuvaan rokottamisen toimeenpanoon, jos se on tarpeen rokotusten tehokkaan toteutumisen ja henkilöresurssin varmistamiseksi. Voidaan myös säätää kohtuullisesta maksukatosta. Tämä on odotettu ja selkeä uudistus.

Vaikutusarviossa (s 31) todetaan ”Hyvinvointialue olisi aina ensisijaisessa vastuussa rokotusten järjestämisessä, mutta työnantajalla olisi velvollisuus tukea hyvinvointialueita tässä työssä esimerkiksi oman työterveyshuoltonsa avulla siten, että työterveyshuollon henkilökunta osallistuisi rokotusten toimeenpanoon.” Olisiko syytä täsmentää esimerkiksi muotoon: ”Hyvinvointialue olisi aina ensisijaisessa vastuussa rokotusten järjestämisessä, mutta työnantajilla olisi velvollisuus tukea hyvinvointialueita tässä työssä esimerkiksi antamalla oman työterveyshuoltonsa toimeenpanna tarvittavat rokotukset työntekijöille.”

57 § Terveystilan selvitys hengityselinten tuberkuloosista työtehtävää varten

Tarkastusten järjestämisvastuut ja tarkastusten kohteena olevat työntekijäryhmät ovat selvästi aiempaa paremmin määritelty. Perustelumuihistion 3 momenttia käsittelevässä osuudessa tuodaan hyvin esiin sairausvakuutuslain mukaiset korvaukset tarkastuksista työsopimussuhteen synnyttyä ja tämän vaikutus syrjimättömyyteen. Tietojemme mukaan Kelan tulkinta näiden tarkastusten korvattavuudesta poikkeaa perustelumuihistiossa esitetystä.

Yksityiskohtaisempia kommentteja 57:ään:

Lakitekstin mukaan edellytetään luotettavaa selvitystä siitä, että työntekijä ei sairasta hengityselinten tuberkuloosia. Perustelumuihistiossa olisi hyvä tarkentaa, mitä tarkoitetaan

luotettavalta selvitykseltä. Ehdotuksena on, että edellytettäisiin Suomessa tehtyä luotettavaa selvitystä. Sotealan työvoimaa rekrytoidaan paljon tuberkuloosin suuren riskin maista ja tällöin on usein käytetty ainoastaan lähtömaissa tehtyjä selvityksiä, joiden luotettavuuden arviointi on vaikeaa. Tuberkuloosin torjunnan kannalta ulkomailta rekrytoitavan työvoiman tarkastaminen on erityisen tärkeää.

Perustelumuistion 57 § koskevan 1. kappaleen viimeinen lause, jonka mukaan palveluntuottajan on edellytettävä todistusta omien työntekijöidensä lisäksi mm. vuokratyövoimalta, herättää kysymyksiä vastuiden jakautumisesta (sivu 130). 3 momenttia käsittelevässä kappaleessa (s 131) on asiaan liittyen paremmat sanamuodot, mutta tarkastuksien suorittamisesta vastaavaa tahoa olisi hyvä selventää. Ymmärtääksemme myös vuokratyövoimaa tarjoava yritys toimii palveluntuottajana ja sen kuuluu huolehtia työntekijöidensä tarkastuksista ennen heidän tarjoamista momentin 2 mukaisiin tehtäviin. Vuokratyövoimaa käyttävän palveluntuottajan pitäisi taas varmistaa mm. sopimuksia tehdessään siitä, että vuokratyövoimaa tarjoava yritys hoitaa 57 § mukaiset velvoitteensa. Perustelumuistion sivun 130 toisessa kappaleessa on kirjattu kahteen kertaan, mikä on perusteltu syy epäillä henkilön sairastavan tuberkuloosia.

Perustelumuistiossa liittyen momenttiin 2 (sivu 131 toinen kappale) käytetään ilmaisua alle kouluikäisten lasten hoitotehtävissä lähietäisyydessä, vaikka lakiluonnoksen tekstissä kohteena ovat tehtävät, jotka edellyttävät työskentelyä alle kouluikäisten lasten kanssa lähietäisyydellä (ei siis mainita hoitotehtäviä).

Perustelumuistiossa liittyen 4 momenttiin käsitellään palveluntuottajan oikeuksia terveystietoja sisältävien henkilötietojen käsittelyyn (s 132). Vastaavia asioita käsitellään perustelumuistiossa rokotuksiin liittyen pykälän 52 yhteydessä. Voisivatko tekstit olla yhteneväisempiä?

70-73 § Hygieniatoimenpiteet epidemian leviämisen ehkäisemiseksi

On kannatettavaa, että HE:ssä entistä paremmin huomioidaan, että elinkeinotoimintaa voisi jatkaa epidemiatilanteessakin ja toiminnanharjoittaja voisi mahdollistaa tämän osittain suunnitella itse omaan toimintaansa soveltuvat hygieniatoimenpiteet. Tehokkailla toimilla voidaan vähentää laajojen tartuntaketjujen muodostumisen todennäköisyyttä. Hygieniatoimien tehostamista koskeva päätös jättäisi kuitenkin toiminnanharjoittajan päätäntävaltaan sen, millä keinoin se konkreettisesti toteuttaisi määrätyt hygieniavelvoitteet (mm. lähikontaktien ehkäisemisen), kunhan ne ovat riittävän vaikuttavia.

Lakiuudistukseen 70-73 §:iin olisi syytä lisätä käytettävänä hygieniatoimena ilmastointi. Tehokkaalla ja suunnatulla ilmastoinnilla ja ilman puhdistuksella voidaan vaikuttaa ilmasteitse leviävien biologisten tekijöiden leviämiseen, kun se tehdään suunnitelmallisesti tartuntalähteiden mahdollinen sijainti huomioiden. Äkillisesti ilmaantuvien tartuntatautien vuoksi työpaikan henkilöstön ja suojainten saatavuus voi vaarantua. Siksi on hyvä, että STM voi tarvittaessa puuttua asiaan ja päättää mm. suojainten käyttöön otosta, jakelusta ja hinnasta 88 § mukaisesti.

78 § Vierailujen kieltäminen sosiaali- tai terveydenhuollon palvelu- tai toimintayksikössä

Vierailujen väliaikainenkin kieltäminen vaikuttaa etenkin pitkäaikaishoitolaitosten asiakkaiden sosiaalisten suhteiden hoitoon voimakkaasti. Perustelumuiotiossa tuodaan esille puhelut ja videopuhelut, lisäksi voisi mainita pandemiankin aikana toteutettuja ikkunan läpi -tapaamisia.

90-92 § Lääkinnällisten laitteiden saatavuuden varmistaminen

Pykälät korostavat huomattavasti lääkinällisiä laitteita mainiten kuitenkin suojavaarusteet ja hengityksensuojaimet. Näistä voi varautumisesta huolimatta olla huomattava kansainvälinen pula etenkin heti laajan epidemian tai pandemian alkuvaiheessa. On huomioitava, että infektiolta suojaava suojavaatetus ja hengityksensuojaimet ovat EU:n henkilönsuojainasetuksen (EU 425/2016) mukaisia tuotteita. Henkilönsuojainasetus on syytä olla selkeästi mainittuna, jotta myös niiden saatavuus voidaan varmistaa samalla tavoin kuin lääkinällisten laitteiden. STM:n työ- ja tasa-arvo-osasto toimii ylimpänä viranomaistahona henkilönsuojainten osalta ja sillä on päätösvalta asetuksesta poikkeamisesta huomioiden, että poikkeamat mahdollistavat päätökset tulee tehdä EU-komissiossa, koska kyse on EU:n henkilönsuojaimia koskevasta asetuksesta.

Pandemian myötä opittiin, että julkisista hankinnoista annettu laki (2016/1397) 40 § mahdollisti lääkinällisten tarvikkeiden ja suojainten nopeat suorahankinnat. Sillä hetkellä, kun viimeiset suuret erät suojaimia pandemian alkaessa ovat vielä saatavissa, nopeiden hankintapäätösten mahdollistaminen on erittäin tärkeää. Hankinnoista konkreettisesti vastaavien on siis saatava tietoa pandemian alkamisesta ja hankintatarpeista pikaisesti. THL ja poliittisten päättäjien tulisi ohjata hankintojen aloittamista eli kertoa pandemiatilanteen alkamisesta mahdollistaen näin suorahankinnat viiveettä.

Päivityskokonaisuuteen kuuluvat muut lakimuutokset

Työterveyslaitos pitää esitettyjä muutoksia muihin tartuntatautilain kokonaisuudistukseen liittyviin lakeihin perusteltuina.

Erityisesti tuomme esiin seuraavat kaksi lainmuutosta:

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annetun lain 16 §:n muuttamisesta, jonka mukaan palveluntuottajan on rekisteröintihakemuksessaan kuvattava mikrobiologiseen laboratoriotuomintaan liittyvät biologiset riskit sekä niiden hallintakeinot.)

Laki eläintautilain 22 §:n muuttamisesta, jonka mukaan eläinterveysviranomaisen voi salassapitosäännösten estämättä ilmoittaa myös tiedossaan olevista taudille altistuneista henkilöistä.

Yhteenveto

Työterveyslaitos kannattaa esitettyä tartuntatautilain perusteellista päivittämistä. Kannatamme myös esitettyjä muita säädösmuutoksia. Päivitystarve ilmeni erityisen hyvin taannaisen pandemiana

aikana. Yhteiskunnallisilla toimijoilla tulee olla selkeästi määritellyt toimintaoikeudet ja -vastuut sekä tehokkaat ja sujuvat tartuntojen (leviämisen) vastustamiskeinot.

Esitämme kuitenkin harkittavaksi joitakin muutosehdotuksia hallituksen esityksessä.

Antti Koivula Heikki Frilander

Pääjohtaja Ylilääkäri

Frilander Heikki
Työterveyslaitos